På bynær naturtur i Torup Dal

En smal smeltevandsdal mellem Tjærbyvej og Udbyhøjvej i udkanten af Dronningborg.

UDENFOR

Af Kim Brandt Thomsen
Randers Kommune

RANDERS: Kvierne græsser på mark og i eng, luften svirrer af insekter. I Ellemosen fløjter solsorten lystigt. Her er mølledam og sø, pilekrat, ellesump og våde enge, og midt gennem det hele klukker Tjærby Bæk på sin vej mod Randers Fjord. Velkommen til det bynære naturområde Torup Dal, en smal smeltevandsdal mellem Tjærbyvej og Udbyhøjvej i udkanten af Dronningborg.

En stor del af Torup Dal afgræsses af kreaturer. Det er med til at forhindre tilgroning med krat og træer og med til at skabe et godt grundlag for en rig og varieret flora. Ærenpris, smalbladet mærke, manna sødgræs og vandbrunrod er bare nogle af dalens mange spændende planter.

I kraft af den bynære placering har området en stor rekreativ værdi. Randers Kommune har ejet og plejet Torup Dal siden 1985. Undervejs er den tidligere rørlagte Tjærby Bæk blevet frilagt og en 170 meter lang fisketrappe med tilhørende stryg etableret i den nedre del af bækken. Tilbage er dog en del af bækkens nedre løb fra Tjærbyvej til Randers Fjord, som stadig er rørlagt.

Kort over stierne i Torup Dal. Her er stier til en lille times vandretur i bynær natur. Fra ende til anden og tilbage igen er der fra to til tre kilometer alt efter, hvordan man stykker gåturen sammen.

Egegalhvepse er bagmænd for disse store, flotte »galæbler« på et egetræ. Der er beskrevet op mod 30 forskellige arter af egegalhvepse, som alle står bag bladgaller i forskellig udformning. Nogle på bladstilke, andre på grene, ja ikke engang rødderne går fri. De voksne galhvepse lægger æg på blade eller knopper af egetræet i det tidlige forår. Efter klækningen udvikler larven sig inde i gallen, hvor den er godt beskyttet. Foto: Randers Kommune.

Gammelt bro- og vadested

Det offentlige naturområde Torup Dal omfatter såvel dalens bund og sider. Tidligere var dalen helt omgivet af åbent agerland, men agerlandet er stille og roligt blevet fortrængt af nye bebyggelser.

Ved Gudenådalens mange tilløb har vandkraften været udnyttet til mølledrift siden den tidlige middelalder. Vandløbene ved nordsiden af Randers Fjord var ingen undtagelse. Her kender man til eksistensen af i hvert fald syv gamle vandmøller. «Gammelbrovad» ved den dengang opstemmede Tjærby Bæk var en af møllerne, der sammen med mange vindmøller i området engang kværnede korn til mel. Som navnet antyder, var Gammelbrovad også vade- og brosted over Tjærby Bæk gennem flere århundreder.

Mølledammen er i dag genskabt og fungerer som et opsamlingsbassin for regnvand. Dammen er levested for mange padder, insekter og vandfugle. I Tjærby Bæk findes ørred, og du kan også være heldig at støde på en odder.

Midt på ruten kan man komme tørskoet over Tjærby Bæk ved den gamle stenkiste. Foto: Randers Kommune.

Bebygget siden stenalderen

Mod syd munder Torup Dal med Tjærby Bæk ud i de lavtliggende engarealer langs Randers Fjord. Dalen er dels skabt af smeltevand, som i store mængder blev frigivet efter den sidste istid, dels af erosion fra regnvand og bæk.

Forud for den nye bebyggelse i området undersøgte Kulturhistorisk Museum Randers i 2008 stedet. Fund af langhuse fra både bondestenalder og jernalder og en udgravning af den for længst overpløjede gravhøj »Hermannshøj« øst for Torup Dal viste, at området har været bebygget i omkring 5000 år. Siden bondestenalderen.

Af et 150 år gammelt kort fremgår det, at der dengang kun var sparsom bebyggelse omkring Torup Dal. Vandmøllen og mølledammen kan ses på kortet, som også afslører opdelte grænsnings- og høslet-arealer i engene. Klassisk opdelt i lange smalle parceller.

Kvæg klarer naturplejen

Dronningborg Kogræsser- og Naturplejeforening udfører naturplejen i Torupdal for Randers Kommune. Det foregår med Angus og Dexterkvæg, som medlemmerne af foreningen på skift har tilsyn med, så man sikrer sig, at kvierne har det godt, at der er strøm på hegnet, og at vandforsyningen er i orden. I tilgift får medlemmerne indsigt i mange af naturens sammenhænge, lærer dyrene at kende og får mulighed for en masse gode oplevelser - for eksempel sammen med børn og børnebørn.

Hvis ikke der blev afgræsset eller slået hø i naturområdet, ville det springe i krat, skov eller siv og området miste sin landskabelige værdi og biologiske mangfoldighed.

Natur med udsigt

Torup Dal er stærkt kuperet og anlagt med stier hovedsagelig på bakkekronerne. Så her er masser af oplevelser og gode udsigter, der bare venter på dig.

Fra P-pladsen ved Tjærbyvej og stien fra nord ved Torupdalvej er det muligt at gå hele vejen rundt om dalen. Du kan krydse Tjærby Bæk midt i dalen, hvor en stenkiste i bækken markerer det gamle vadested.

Der er offentlig adgang til området i henhold til Naturbeskyttelsesloven.

Færdsel er kun tilladt til fods og på cykel ad de afmærkede stier.

Husk, at hunde altid skal føres i snor i området, vis hensyn til græssende dyr og respekter indhegningerne.

Optræd hensynsfuldt i forhold til den private beboelse og efterlad ikke affald på stedet. Afbrænding af bål er ikke tilladt.

Om vinteren åbnes hegningen to steder, så skrænterne i snevintre kan bruges som kælkebakker.

Tjærby Bæk lakker mod enden og Randers Fjord. Foto: Randers Kommune.

OPLEVELSER UDENFOR

■ Udenfor i Randers Amtsavis hver uge er skrevet af kommunikationsafdelingen i Randers Kommune, som giver gode råd om oplevelser i naturen i Randers by og opland.

■ Du kan finde flere forslag til traveture i Randers Kommune på www.natur.randers.dk

Svanemor på rede. Foto: Randers Kommune.

Idyllisk sti øverst oppe i Torup Dal. Foto: Randers Kommune.

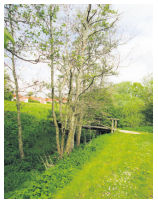

Bro over Tjærby Bæk i den nedre del af det bynære naturområde Torup Dal. Foto: Randers Kommune.

Ahorn i blomst ligner en lille klase vindruer. Foto: Randers Kommune.

Ellesump med padderokker og andemad. Foto: Randers Kommune.

Blot en overgang ... til kreaturerne. Foto: Randers Kommune.

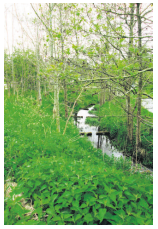

Tjærby Bæk tager trapperne det sidste par hundrede meter inden Tjærbyvej. Foto: Randers Kommune.